

להזדרזת נתן

גליון קט"ו (שנה ג') ◊ פרשת בא ◊ חודש שבט שנת תשפ"ד לפ"ק



תורת נתן

פנינים מספר "להורות נתן" על התורה

כונת השי"ת שפרעה יוציא את ישראל שלא ברצונו הטוב - שלא נהיה אליו אסירי תודה

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עקביו למען שתי אתי אתי אלה בקרבו ולמען תספר באיני כנגד וכן כנגד את אשר התעללתי במצרים ואת אתי אשר שמתי כם (א-ג). ל"פ דלכאורה מה ה' צורך להכביד לב פרעה הלא כשרצה להוציא את ישראל די ה' בכך, אולם כונת השי"ת היתה דוקא שפרעה יוציא את ישראל שלא ברצונו הטוב ועי"ז לא יצטרכו להיות לו אסירי תודה לעולם, כי אלו היו צריכין להיות אסירי תודה ממילא יש לו אחיזה בישראל לעולם וזה יזיק להמשך חינוך הדורות.

אולם ע"י המכות נכנע פרעה וקליפתו באופן תמידי. והיינו כי אני הכבדתי לבו למען שתי אתי אלה בקרבו, שהמכות הללו שהן מכוניות את הקליפה תשארוה בשמה תמידית בלי הפסק, ועי"ז למען תספר באוני בנך וכן בנך וגו', שממילא תוכל לספר גאולתנו מיד המצרים גם לדורות הבאים.

חג ה' לנו - שעבודת ה' הוא צורך שלנו שאנחנו שמחים בעבודתו

ויאמר אלהם לכו עבדו את ה' אלקיכם מי ומי ההלכים, ויאמר

משה פגענו ונקנינו גלגל וכו' כי חג ה' לנו (א, ה). יש לומר, שפרעה חשב שהשי"ת השולח את

מכותיו על מצרים לאו לטובת ישראל הוא מתכוין אלא לכבוד עצמו הוא דורש, כי רוצה שיעבדוהו בני ישראל כי אין מלך בלא עם, וע"כ מיד אם ישלח את הגדולים הראויים לעבודת ה' תתקרב דעתו של הקב"ה ויניחנו ממכותיו, וע"כ אמר לכו עבדו את ה' מי ומי ההולכים, כי עיקר כוונת השילוח הוא רק לעבודת ה' וע"כ צריך לברר מי הם ההולכים הראויים לעבודת ה', לאפוקי קטנים שאין כבוד בעבודתם למלך.

ועי"ז השיבו משה רבינו בנעריו ובזקניו בבנינו ובבנותינו וגו' נלך כי חג ה' לנו, כלומר תכלית העבודה איננה בשביל השי"ת להרבות כבודו כי מה יתן ומה יוסיף להשי"ת שמלא כל הארץ כבודו עבודת בשר ודם, ותכלית העבודה היא בשביל עצמנו כעבד העובד את רבו כי אנו שמחים בעבודתו יתברך, וע"כ בדין הוא שגם הבנים והבנות הנערים והזקנים ילכו, כי אלו היתה מטרת ההליכה רק לכבוד ה' לעבודתו, כי אז אין צורך אלא בהליכת הגדולים הראויים לעבודה והוא אפשר להתכבד בעבודתם, אבל מכיון שחג ה' לנו שהעבודה היא צורך שלנו שאנחנו שמחים בעבודתו, וע"כ כולנו נלך.

יפה נדרשת

איך יתכן שלא נחמצה העיסה שהולכיה בחום השמש

גם בעלי חיים לא יכלו להרוץ לשונם, וגם הצומח והדומם השתוממו ועמדו על מעמדם מבלי יכולת לזוז מחמת פחד ה' עליהם. ולכן גם הבצק שהיה בידי ישראל שהיה מורכב מצומח הוא החיטה ומדומם הוא המים, לא יכלו להתחמך ולהתנשא ונשאר קפוא מחמת מורא גדול שבא על ידי גילוי שכינה. וע"כ לא תיקשי איך לא נחמצה העיסה שנטלו על ראשם בשעת יציאת מצרים מחמת חום השמש, כי באותה שעה היה גילוי שכינה ועי"ז נגרם מורא גדול, והעיסה לא יכלה לזוז ולהתנשא וליעשות חמץ.

ובזה יובן מה שראיתי לספר אודות כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע, שבעת אפיית המצות בערב פסח, כאשר הולך את המצות מהרדידה אל הניקוב, אמר את התפילה של ראש השנה, "ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך", בניגון של תפילות ראש השנה. ולכאורה יש להתפלל מה ענין תפילה זו לאפיית מצות. ולדרכינו יש לומר, שעל ידי התפילה שאומרים בימים הנוראים, "ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך", עי"ז המשיך הרה"ק מבעלזא זי"ע פחד השי"ת והדר גאון על המצות, שלא יוכלו להתחמך והעיסה תיקפא על מקומה ולא תתנשא.

ועיין בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' שע"ב) שהביא בשם הזה"ק, דעיקר הדין בראש השנה הוא למאן דלא שקיל מיכלא דאסוואת, עיי"ש. הרי דיש שייכות בין המצה לראש השנה. ובאמרת מה"א טעמא מצינו אצל רבותינו הקדושים, הגה"ק מהר"י מינץ, הגה"ק בעמח"ס הפלאה, וזקני החתם סופר זי"ע, שבשנה שהיה חל ערב פסח להיות בשבת, היו אופים את המצות בליל התקדש החג במוצאי שבת, ולא חששו לחימוץ המצות שהוא עוון חמור ביותר שאסור בכל שהוא והוא לאו שיש בו כרת, כי לפי גודל קדושתם ומדריגתם בירת השם, היה בכוחם להמשיך יראה על הבצק שלא יתחמך...

ועי"ז יובן מה שכתב בתשובת הרשב"א שהרמב"ן ז"ל הולך את עיסת המצה לאפותה למרחק של חמשה עשר בתים. והוא פלא שלא חשש לחימוץ. אולם הרמב"ן הקדוש המשיך על עיסת המצה יראה עילאה של גילוי שכינה ועל כן לא היה יכול להתחמך. (מוצאי"ק מברכין ניסן תשס"ה)

שיח מזהר"ן

פנינים מספר "שיחות מלוא מלכה"

הגה"ק המפורסם רבי משה גינז זי"ע - ט"ז שבט

היה אביו של קדושת זקני מרן רשכבה"ג רבינו עקיבא איגר זי"ע, והגם שלא היה מפורסם כ"כ ונפטר בדמי ימיו, בכל זאת היה ידוע ברוב צדקותו המופלגת, ולא לחינם זכה לבנים גדולים וצדיקים כאלו, שמלבד בנו רע"א, היו לו שני בנים נוספים, הגה"ק רבי בונים איגר זי"ע שהיה מגדולי הדור בימיו, ורבי שמואל שהיה נגיד מפורסם ובעל בעמיו. דבר זה שזכה להשאיר אחריו שלשה בנים מפורסמים כאלו, הו"ו סימן מובהק דאיהו גופיה הו"ו צורבא מרבנן, ובפרט לאור מה שראיתי כתוב על מצבת קבורתו, "משה איש האלקים", וקרוב לומר שלשון זה נכתב ע"י בנו רע"א, שכידוע לא היה סובל תוארים מוגזמים בחינם, ואם ראינו שרע"א הורה לכתוב תואר זה על אביו, כנראה שבדין הוא.

שמעתי לספר שהגה"ק רבי משה גינז זי"ע, נסע פעם בדרכים ביום גשום לעסקי מסחריו, ובאמצע הדרך נפל לתוך ביצה עמוקה וטבע בתוכה, והרגיש כי כבר באו מים עד נפש, והיה בו כדי סכנת נפשות ממש. פתאום נתגלה לו דמותו של בנו רע"א לבוש בגדי שיראין העשויים משי, וראה באותו גילוי שבנו רע"א משה אותו מן המים והצילו ממוות לחיים. והנה רע"א בביתו באייזנשטאט לא הלך בבגדים אלו, אך כאן בגילוי ראה אותו רבי משה לבוש בבגדי משי, ובבואו לביתו סיפר את אשר ראו עיניו בגילוי, והתפלל במה שראה את בנו לבוש בבגדים כאלו. כתב רבי משה מכתב לבנו רע"א, שיכתוב לו בחזרה איזה בגדים הוא לובש בליסא, וגם שיבוא לבקרו, כי זמן רב לא בא לבקר את בני משפחתו באייזנשטאט, ואכן כשבא רע"א לבקרו, ראה רבי משה שהוא לבוש בבגדי משי, והבין רבי משה שזכותו של בנו עמדה לו להנצל מהמים הזידונים, ואמר רבי משה בדרך מליצה, "ברא מזכה אבא". [כנראה שבאותו מקום לבשו בגדים מיוחדים ורע"א הרי הלך גם בימות החול בפוזמקאות לבנות, וגם הדיינים בפיוזן לבשו פוזמקאות לבנות בימות החול כדרך החשובים]. סיפור זה היה רע"א מספר לבני משפחתו בכל שנה ביום שמחת תורה.

והנה עיקר זכותו של רבי משה גינז זי"ע, היא, מה שזכה כאמור להניח ברכה בכרם בית ד' צבאות, ועד היום לומדים מאות רבבות בכל העולם כולו את ספרי בנו מרן רבינו עקיבא איגר זי"ע, וזהו הדבר הנחצי שכולם יודעים ממנו וזכרו נשאר לעולמי עד, כי עיקר יסוד גידול הבנים לתורה, תלוי באבות במסירות נפשם לקיום התורה והמצוות. מצינו ביומא (פ"ב) שהיתה מעוברת שהריחה מאכל והתאוותה לאכול ויום הכיפורים היה, הלכו אצל רבי ואמר שילחשו לה באזנה שיום הכיפורים היום ואולי תוכל להתאפק, לחשו לה ופסק העובר מתאוותו, קרי עליה רבי 'בטרם אצרך בבטן ידעתך' (ירמיה א, ה), ויצא ממנה רבי יוחנן. ממשיכה הגמרא במעשה נוסף, שוב היתה מעוברת שהריחה ביום

המשך בעמוד הבא

דיני קדימה לגבי אכילת פירות בחמשה עשר בשבט

שתה יין תחילה ובירך עליה בורא פרי הגפן, ואח"כ רוצה לאכול פירות משבעת המינים

איתא בשו"ע או"ח (סי' ר"א ס"א), היו לפניו מיני פירות הרבה, אם ברכותיהם שוות ויש ביניהם ממין שבעה, מקדים מין שבעה. ושם (ס"ד), כל הקודם בפסוק ארץ חיטה ושעורה קודם לברכה. וכתב רמ"א, שאם שתה יין שקובע ברכה לעצמו בורא את הגפן חשובה והיא קודמת לברך עליה תחילה.

ונראה שמה שתה יין תחילה ובירך עליה בורא פרי הגפן, ואח"כ רוצה לאכול פירות משבעת המינים ושאר פירות שמברך עליהן בורא פרי העץ, יברך קודם על שבעת המינים וכן על פירות הסמוך לארץ, דלע"ג דכבר בירך לראשונה על היין, מ"מ נשאר חשיבותו של שבעת המינים והסמוך לארץ לגבי קדימת הברכה של בורא פרי העץ.

קדימה שייך רק כשיש דמיון ביניהם

כתב בשו"ע או"ח (סי' ר"א ס"א), שאם אין ברכותיהם שוות אפילו יש בהם ממין שבעה כגון צנון וזית איזה מהם שירצה יברך. והמג"א (פ"ק) הביא להקשות בשם הב"ח, ממש"כ הטור דחיטה קודם לזית משום דמוקדם בפסוק, וכל שכן כאן דצנון אינו ממין שבעה כלל, ותיריך המג"א דאם שניהם ממין שבעה אזלינן בתר המוקדם בפסוק, דמאחר שקרא הקדימו אנו נמי נקדימו, אבל מה שלא נכתב כלל בקרא לא שייך קדימה עכ"ל.

וזה שיעתא למש"כ בשו"ת שאגת אריה (סי' כ"ב), דברכה דאורייתא לגבי ברכה דרבנן לא הוי בגדר מקודש, כיון דאינם שוים כלל עיי"ש. והיינו דקדימה שייך רק כשיש דמיון ביניהם, אבל כשאין דמיון ביניהם לא שייך קדימה, כיון דאין להם שייכות זה לזה. ועיין בהגהות הגרע"א ז"ל לשו"ע או"ח (סי' ז' ס"א) דברכת המזון דאורייתא קודם לברכת אשר יצר שהוא דרבנן עיי"ש. וזה דלא כשאגת אריה הנ"ל. ועיין מג"א (סי' כ"ב סק"ד).

(להורות נתן - מועדים חלק ה')

המשך "שיח מוהר"ן"

הכיפורים, וכשבאו אצל רב חנינא אמר שילחשו לה שיום הכיפורים היום, והלחישו לא פעלה כלום, קרי עליה 'זורו רשעים מרחם' (תהלים נח, ד), ויצא ממנה שבתאי אוצר פרי. וצריך ביאור, הלא עובר במצוה אמו הוא פטור מן המצוות, ואם התאוה לאכול ולא הועילה לו הלחישו, אמאי ייאמר עליו זורו רשעים מרחם. ברם הכוונה בזה, שפעולת הלחישו אם תפעל אם לאו, לאו בעובר תליא מילתא אלא באמו המעוברת, כי הנה אשה יראת ד', אף אם היא מתאוה למאכל בגלל עיבורה כי כך היא טבעה, הנה כאשר לוחשים לה שיום הכיפורים היום והיא שומעת את תוקף קדושת היום, מיד היא מתמלאת חרדה מגודל הקדושה ונפסק רצונה לאכול, כי גודל חרדתה למצות ד' בכחו להכניע את טבעה, ואשה צדקנית כזו ודאי שתוליד בן צדיק, והיינו אמו של רבי יוחנן, עליו נאמר 'בטרם אצרך בבטן ידעתין', כי אמו הביאתו לידי מדריגה זו. אמנם האשה השניה שלחשו לה ולא הועילה להלחישו כלום, אע"ג ששמעה שיום הכיפורים היום, לא חרדה מגודל קדושת היום ולא חלי ולא הרגישה, לבסוף נפק מינה שבתאי אוצר פירי, כי אם היא עצמה אינה יראת ד', גם בנה לא יעלה כראוי.

(מוצ"ש שיריה פרשת שלח ט"ו בשבט שנת תשמ"ט)

דבר בעתו

בראש השנה לאילנות או צריכין להתפלל על הפירות שיצליחו

כתב מג"א (סי' ק"א סקט"ז), נוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות.

ו"ל הטעם, עפ"י מה שמובא בשם הה"ק מוה"ר מענדל מרימנוב ז"ל הא דמברכין בפסח ברכת הטל ובשמיני עצרת ברכת הגשם, כי הטל והגשם אינם רוצים לרדת לעולם הזה, מוחשש שרשעים ישתמשו בהן שלא כהוגן [וכמו שאמרו ז"ל (סנהדרין קי). שהשמש והירח לא נפקי עד דמחו להו, ופירש"י שחשו לכבוד המקום על בני אדם שמשתחווים לשמש וירח עיי"ש], וע"כ מברכין לטל ולגשם שלא ישתמשו בהן שלא כהוגן, כדרך שמברכין למי שיוצא לדרך שיגיע למחוז ולחצו בהצלחה עכ"ל.

והנה כמו כן י"ל כי הפירות אינן רוצים ליגדל פן יהנו מהם רשעים, ועל כן בראש השנה לאילנות שאז הוא זמן החנטה ותחלת גידולם, מברכים עליהם ברכת הנהנין, להראות שצדיקים יהנו מהם וישבחו להבורא על בריאתם, ועל ידי זה יתמצו ליגדל. ועיין ספר המקנה (סוף קידושין), דבאמת כל הברואים של זומם צומח וחי היו צריכים לרוץ אחר האדם המדבר כדי שהאדם יהנה מהם, ועי"ז יתעלו כולם לבחינת מדבר, אלא משום שהאדם קלקל מעשיו לכן אין זו להם מעלה אם יכנסו לתוך האדם, וזה שאמרו שם שבשביל שהרעותי את מעשיו לכן קפחתי את פרנסתי עיי"ש.

וע"כ מברכין על כל הפירות בראש השנה לאילנות, כדי שהאילנות ירצו ליגדל, כי מראים להם שהאדם יעשה בהם מצוה ויברך להשי"ת עליהם. ועיין תנא דבי אליהו זוטא (פ"ג), אין פירות באין לידי הרקבה אלא מתוך דרכיהם של בני אדם, הרי שדרכי בני אדם משפיעים על הפירות, וכשמברכין על הפירות להקב"ה ובני אדם מטיבין דרכיהם, ה"ז נותן כח בפירות ליגדל.

והנה בשנה מעוברת יש חשיבות גדולה יותר לט"ו בשבט, דבש"ס ראש השנה (טו). איבעיא להו בהא דט"ו בשבט ראש השנה לאילנות, אם שבת דלבנה או דתקופה, וכן בשנה מעוברת מאי, ומסיק דשבט דלבנה ואזלינן בתר רוב שנים. והקשו תוס' הא הפירות תלוין גידולן בשמש, ותימצו דישאל מונין ללבנה עיי"ש. וצריך ביאור מה בכך שישאל מונין ללבנה את המועדים, דהא אכתי החנטה תליא בחדשי החמה ולא בלבנה, ומכל שכן בשנת עיבור אשר שבת דלבנה רחוק מזמן חנטה. אולם נראה עפ"י ירושלמי (נדרים פ"ו ה"ח) דליפנין מקרא לא' גומר עלי כי הטבע משועבד לב"ד של ישראל עיי"ש, והובא בש"ך יו"ד (סי' קפ"ט סק"ג). וזה שכתבו תוס' דכיון דישאל מונין ללבנה, ממילא טבע החנטה משועבד לישראל. [שוב ראיתי שכן כתב בשו"ת זקני חתם סופר ז"ל (או"ח סי' ד), ועיין שו"ת מעיל צדקה (סי' ה) בזה].

והנה מה שיש בכח ישראל לשעבד את הטבע לתורה, הוא משום שמברכין על הפירות ועי"ז מכניעים את הפירות להקב"ה. וזה שאמרו בברכות (לה). ר' לוי רמי, כתיב לה' הארץ ומלואה וכתוב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה, ויש לפרש דקודם ברכה הארץ נתן לבני אדם שהארץ מתנהג לפי טבע אנושי, אבל לאחר ברכה שמקדישין את הפירות לשמים שמברכין עליהן, אז גם הארץ נעשה כמו השמים שהוא לה', כי ע"י הברכה משעבדין את הברואים להקב"ה ונעשה הכל של הקב"ה, וכענין לה' הארץ ומלואה. והנה בשנת מעוברת אשר אז החנטה מתאחרת ביותר, ואעפ"כ כשמגיע יום ט"ו בשבט אז הוי ראש השנה לאילנות, ואז איכא חנטה מחמת דין תורה, נמצא דאז ניכרת ביותר כח התורה, שהטבע משועבד לחכמי התורה, ונמצא דבשנה זו שהיא מעוברת איכא חשיבות יתירה ליום ט"ו בשבט.

והנה חזינו שכהן גדול ביו"כ התפלל בעיקר על הצלחת הפירות, באמרו יהי רצון וכו' שתהא שנה זו וכו' אם שחונה גשומה, ואל יכנס לפניך תפלת עובדי דרכים לענין הגשם בשעה שהעולם צריך לו, ושלא יצטרכו עמך בית ישראל בפרנסה זה לזה ולא לעם אחר וכו', ושיתנו עצי השדה את תנובתם וכו' (עיי' יומא נג, ובסדר העבודה במחזור ליו"ט פ'). ולכאורה תמוה, שהכהן גדול ביו"כ פ' שהיה כמלאך וכדאיתא במדרש רבה (י"פ אחרי), התפלל על גשמיית שיצליחו הפירות, והא איתא בזה"ק שהמתפלל ברי"ה על גשמיית הוא כמאן דצווחין הב הב. אך אתי שפיר, דודאי מי שמתפלל על הגשמיית של עצמו אינו עושה כהוגן, אבל הכהן גדול התפלל עבור הגשמיית של כלל ישראל וזוהי רוחניות, כי פרנסת כלל ישראל הוא תורה שלימה, וזוהי תלוי קיום התורה. וא"כ בראש השנה לאילנות או צריכין להתפלל על הפירות שיצליחו, וזוהי תורה שלימה, כי עי"ז נוכל לעבוד את הקב"ה כדבעי, שגם הענינים הגשמיים יתקדשו לשם שמים.

פריו בעתו

פנינים יקרים מהספר החדש על מסכת ברכות - לפי סדר הלימוד של 'דרשו'

דאף באומר שבתא טבא יצא ידי קידוש דאורייתא. [ובאמת צריך עיון דהא כתיב זכור את יום השבת לקדשו, ואם כן לא סגי בהזכרת שם שבת גרידא, אלא דצריך לומר לשון שיש בה מקדושת שבת, אלא דעל כל פנים סגי אם אומר שבת קודש. ועיין לעיל (לג) בזה]. ועיין תוס' לקמן (אג) ד"ה והלכתא דמשמע גם כן דרך בברכת המזון נאמרו דינים אלו שהיא דאורייתא. וצריך עיון. ובבית יוסף או"ח (סי' רע"א) כתב בשם הרמב"ם דכוס של קידוש יש לו כל דיני כוס של ברכת המזון שטעון הדחה ושטיפה וכו', וכן פסק בשו"ע שם.

אמאי לא פירש גם כוס של קידוש וברכת נישואין עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה. (נא. א). פירש רש"י ברכת המזון.

צריך עיון אמאי לא פירש גם כוס של קידוש וברכת נישואין וכיוצא בזה דצריכין כוס ומברכין עליהן. ולכאורה יש לומר דרק כוס של ברכת המזון קרוי כוס של ברכה, דהתם הברכה היא מדאורייתא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת, אבל בקידוש יוצא מן התורה אף בלא ברכה, אלא שחכמינו ז"ל תקנוהו בדרך ברכה. ועיין הגהות הגרע"א או"ח (סי' רע"א)

מתוך צוואת רבינו זצוק"ל

י"ב א' תמוז ה'תשס"ב

"וכל מי שיעזור להדפסת הספרים תהא לו לזכות גדולה בזה ובבא"

י"ב א' תמוז ה'תשס"ב

"וכל מי שיתן ממון להדפסת הספרים

אדיה לו למליץ יושר בעוה"ה הכל לפי רצון הבורא"

ניתן לקיים צוואתו הק' ולהשתתף בהדפסת הספרים ולזכות "למליץ יושר" ולזכות גדולה בזה ובבא" וכלשון רבינו הגה"ק ז"ע"א בצוואתו הק' על ידי עמדות "נדרים פלוס" - "מכון להורות נתן"



י"ל על ידי 'מכון להורות נתן' להוצאת והפצת כתיבי רבינו בעל 'להורות נתן' זיע"א - לקבלת העלון במייל וכן להערות והצעות - נא לפנות לאימייל mln0527157594@gmail.com